

Timahavadsõ Uma Lehe jutuvõistlusõ kokkovõtõ

Kae lk 2

Lämmä süämega kirotõt lugu ütest oppajast

Kae lk 3

Prisko Mardi võidujutt

Kae lk 4



Hää lehelugõja!
Järgmäne Uma Leht tulõ
2021. aastaga 14. vahtsõaastakuu pääväl.
Ilosat jõuluaigu ja hüvvä vahtsõt aastakka!
UMA LEHE TOIMÕNDUS



Vahtsõnõ lavvamäng tege tsõõri ümbre Vana-Võromaa

Võro instituudil om valmis saanu lavvamäng «Hummo-gust õdaguni». Mängijä saava minnä tsõõrikäügile ümbre Vana-Võromaa, kävvü läbi kõik katõssa Võromaa kihlkunda ja hüpädä sisse ka naabriidõ mano. Mängo tsõõr käü hummogu puult õdagu poolõ ja mängo vällämärkjä ütles, et taad võit ka mängi hummo-gust õdaguni. Mäng käü nigu

harilik vürflimäng iks ja passis innekökkõ latsilõ, kiä joba lukõ mõistva, a mille mitte ka kõgõlõ perrele.
Komplektin omma vürhvi, mängunupi, mängulaud ja kaardi küsümüisi-tegevüisiga. Mängu saa 12 euro iist osta Võro instituudist vai telli internetipoodist umapuut.ee.

UL

LUULÕTUS, MIÄ PASSIS TIMAHAVA ETTE LUKÕ VIRTUAALSÕLÕ JÕULUVANALÕ

Pühhi aigu ilm om hukan,
egäüts ist uman nukan.

Külalist ei tohe nätä,
kõik nä ussõ taadõ jätä.

Istu tulõ peretsõõrin,
külalistel kaia kõõrdi.

Kõgõst hindäga vasta piigliklaasi
kokko lüvvä võit napsuklaasi.

Et jõuluvanagõ om virtuaalnõ,
tuu timahava om normaalnõ.

KORNELI VIJU



REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Jõuluaig tsikoga

ILVESSE AAPO ekstra Uma Lehe jaos kirotõt jõulujutt

«Allahu akbar!¹» üt'el Mohammad aknõst vällä kaiõn ja sai tuu iist vanaesä Janilt kolaka vasta pääd, nigu õks. Moro pääl mängsev pahru inemise, arvada naabri Einari pääluuga palli. Tuu oll' harilik egäpäävane värk, ei midägi säänest, et sõnna võtta. Mohammadiga olli kah kõik tuu paari aastaga är harinu. Jõuluaigu tä piiri puult tull, likõ ja är külmänü, no kuimuudu sa lasõ-ei inemist tarrõ? Tuu aig viil lasti ja pahrõ kah viil nii pallo es olõ ja tiid müüdä pässe viil inämb-vähemb Jan rahul. «Avitas ütest külh! Kas ma tuu püssä?» «Paistusõ blondi olõvat. Ooda no.» kiild Toomas. «Kaemi, miä edesi saa.» «Arvada, et midägi ei saa,» üt'el Heino. «Tarõ mano nä joht vällä jõvva-õi. Säälpul ommava Narva plokki ja sili-kaadiunku ja paneeli, tuust üle saaminõ võtt kats tunni, sös tulõ vanaravvaplats, tuus aos om joba pümme ja poolõ saava hukka. Edesi ommava silomulgu, vundamendimulgu ja vana kalalumbi. Ja sös pahru. Jää-ei üt'le kah ello.»

«Õkvalt inne jõulu jah läts tsikoga tüllü,» tiidse Vello. Vanavanaimä koobõrd kõrras kambrõst vällä ja vidi Mohammadi hindäga üt'en. Katõ minoti peräst naas säälpul säng krigisemä ja vanavanaimä kiuhkma. Kiäki es tii tuust vällägi. Veeränd tunni peräst oll' kõik jälleki vakka. Kõrraga saisõ Tiina pistü ja üt'el: «Väläst kost määnestki imelikku hellü!» Majalidsõ teritivä kõrvu. «Hjälpl!² Hjälpl!» rüükse kiäki viihalli varõmidõ puult. «Jälleki!» es olõ vanaesä Jan rahul. «Avitas ütest külh! Kas ma tuu püssä?» «Paistusõ blondi olõvat. Ooda no.» kiild Toomas. «Kaemi, miä edesi saa.» «Arvada, et midägi ei saa,» üt'el Heino. «Tarõ mano nä joht vällä jõvva-õi. Säälpul ommava Narva plokki ja sili-kaadiunku ja paneeli, tuust üle saaminõ võtt kats tunni, sös tulõ vanaravvaplats, tuus aos om joba pümme ja poolõ saava hukka. Edesi ommava silomulgu, vundamendimulgu ja vana kalalumbi. Ja sös pahru. Jää-ei üt'le kah ello.»

«Vi kom med båt från Gotland! Vi är inte sjuka!³» «Völssva!» tiidse vanaesä Jan. «Ja tuu olõ-õi vana-raud! Joba mu vanaesä naas egäs juhhus kõkkõ alalõ hoitma ja korjama. Või olla, et tulõ vaia, ja kül ti sös tennät! Piäs midägi süümä. Kuis tuuga om?» «Tuuga om tuuga,» üt'el Helle ja laiut kässi. «Keller om puhas.» «Kardohkit?» küsse Margus. «Upõ? Nakrit? Pörknit? Konservi? Mett? Jahhu?» Helle, Milvi ja Tiina raputiiva päid. «Saadanahk!» karkse vanaesä Jan. «Heino, lüü bellaruss käümä. Liinaminek!» «Diisliga om ka üt'el puull!» vastas Heino. «Önnõ viina om alalõ, a tuuga joht sõida-õi.» «Ku pallo?» küsse vanaesä. «Katstõist,» vastas Milvi. «Kasti.» «Ütspäiv pidigi sjoo päiv tulõma,» üt'el Jan. «Alostami plaaniga B!» Tõsõn tarõn naas säng krigisema ja vanavanaimä kiuhkma. Väläst kostsõ kõhkmit ja perämine hallõ «Hjälpl!».

Kolmõ päävä peräst tihäs vanavanaimä kambrõussõ vallalõ tetä. Tarõ oll' inemiisist tühi ja tühjest putliisist täus. Mohammad hiile väläussõ mano, kaiõ vällä ja ahhet. Moro oll' segi käänetü, värät ümbre lüüdü ja tollõ mant läts kohegi poolõ vahtsõst künnetü siuhkõ tii. Võsost kaiõ vällä küländ suur pahr, näkk inemiisi, piuksat hii-tünült ja pagõsi är. Tuud olõ-õs aastit juhtunu. «Säänest hätä olõ-õi ilman olõmangi, mille pääle mi kandi inemine hinnäst tsias es mõistnu juuva,» üt'el vanavanaimä. Mohammad kaiõ tälle küsüväle otsa. «Tõmsiva tsikos ja põrotiva liina marotama. Vast tulõva tagasi kah ja toova midägi süvvä. Tuu aoni om mul madratsi ala veedü hernit käkütü. Häid jõulõ!» Mohammad pandsõ käe imäkesele ümbre kaala ja vastas: «Inshallah!⁴»

¹ Jummal om kõgõ vägevämb - araabia k
² Avitagõ! - rootsi k
³ Mi tullimi paadiga Gotlandilt! Mi olõ-õi töbitsõ! - rootsi k
⁴ Jummal taht! - araabia k

Aastak, miä jääs kavvas miilde

Ol' mis tä ol', a tuud külh üteldä ei saa, et 2020. aastak miilde ei jää. Jääs, ja kuis viil. Kimmäle kõnõlõsõ taast aastast viil hulga ao peräst nuu, kiä parhilla koolin käävä. Et ol' sääne aig, kon kooli kinni panti ja läbi telefoni opitunnõ tegemä naati.

A võro keele ja kultuuri jaos ol' taa peris teküs aastak. Esiki vöi üteldä, et sündü määnegi murrang, uma keele ja kultuuri vasta naas huvvi tundma hulga vahtsit tegijit. Näütüses vöi tuvva suvidsõ liinaekskursiooni Võrol, kon 40 inemist kõnõl umma luku huviliidsilõ võro keelen. Vai sügüseno võro keele agendi kampaania, kon päält 200 inemise hinnäst härgütäjäs üles and.

Lehetoimõndajana olõ seo aasta esiki hädän olnu tuuga, et nii pallo lugusiid kõnõlõs võro keelest. A mis tetä, ku võrokeelitsid ettevõtmisi jakkus, vahtsit raamatit vällä andas ja muud põnovat vällä märgitas. Uma Leht ei saa noist jo kuigi müüdä minnä.

Järgmäne lehenummör tulõ vahtsõaastakuu keskpaign. Tuuperäst soovi kõigilõ lugõjilõ ja kirotajilõ joba täämbä ilosit pühhi, hädä vana aastaga ärsaatmist ja vahtsõ vastavõtmist.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja



UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgotas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.



Ütsindäolõminõ

Olli uma pere noorõmb lats, veli ol' 14 aastat vanõmb. Tuuperäst tulf mul kooni koolini ette hulga ütsindäolõmist. Mõnikõrd sai naabrilatsilõ küllä, a inämbüs aigu tulf esihindä jaos asju vällä mõtõlda. Vöi-olla sis ma olli tuuperäst veidükese vihanõ, a täämbä olõ tuu ao üle väega õnnõlik. Sai võimalusõ tegeldä luuvusõga: mõtõlda vällä säändsit tegemiisi, et elo mu ümbre olõs põnnõv.

Misperäst inemise pelgäse ütsindäolõkit? Tuuperäst, et nä omma sis periselt õnnõ esihindäga. Ku kiäki lähkūn ämmärdäs vai midägi muud tege, sõs mõtlõmi innokõkkõ tuu tõsõ inemise pääle, et mil-le tä nii tege. A ütsindä ollõn tulõ mõtõlda õnnõ esihindä tegemiisi pääle.

Täämbä näe ka uman pere-kunnan, et kõigil om vahepääl vaia ütsindäolõmist. Ütsindä ollõn om võimalus midägi luvva, kirotä, oppi vai elo pääle märgota.

Kätte om jõudnu aig, ku suvõ-rabõlõmisõ omma läbi, õdaku omma pikä ja om väega hää olla tunn-kats-kolm kündlevalgusõn. Tuu ao joosul saa, nigu Jüssi Fred ütles, viljeldä mofotamist ja

mittemidägitagemist. Et saia esihinnäst selges. Kõgõ liht-sämb om hinnäst selges saia sis, ku su ümbre ei olõ üttegi segäjät. Künnel palas ja sa olõt kündlega katõkõisi. Kaet toda tuld, toda värelüst ja mõtlõt, et periselt om kõik elo üts värelüs. Ja jõvvat tollõni, et niikavva, ku sa näet tuld, olõt siin ilman olõman. Kooni tuli kistus vai sa esi kistut. Ku esi kistut, vöi künnel edesi palla: harilikult palaski, ku uma inemise sullõ kündle toova.

Kõik mi olõmanolõminõ ja elo omgi mi esihindä ettekujotus tuust, midä mi hindä ümbre näemi. Meil om hing seen ja tuu hing palas. Ja ku hing är lätt, om asi ütäl puul. Mõni uma inemine viil mõnda aigu mäletäs.

Mul hindäl tulõ ka mõni koolipõlvõ- vai noorõpõlvõ-sõbõr vahel miilde sis, ku tedä inämb ei olõ. Ku sõida müüdä tollõst paigast, kon tä om maamulda pantu. Sis tulõ miilde, et sääne põnnõv tege-läne ol' kunagi mi hulgan.

A ku olõt kõik aig seoilmaaigsõ infomürä seen, Molovihun vai kaet telekat, sis ei olõ sul võimalust ütsindä olla. Ma arva, et tuu ei tii inemist rikkambas, a tege pallo vaesõmbas.

Kolmõkõrdnõ vöitja Prisko Mart: ku om nii pallo eletü, om, millest kiruta

Aoluuhuvinõ Prisko Mart (82) Urvastõ kihlkunnast Tokult tege aoluku. Ei olõ kelgi tõsõl seo 17 aastaga joosul, ku taad jutuvõistlust peetü om, ette näüdädä kolmõ vöitu.

Mis tundõga Sa uma jutu seokõrd võistlusõlõ saadit?

Ma es usu, et seo jutuga võida. Olõ Umast Lehest kõik jutuvõistlusõ jutu läbi lugõnu, iks väega häid juttõ om.

Tunnõ om sääne: tuu, et ma piät jäl edimäne, kõgõ parõmb olõma, ei olõ peris ausa. Olõ joba kats kõrda pääavvohinna vöitnu. Tahassi, et tõsõ iks kah vöidassi.

Kas plaanit viil taast jutuvõistlusõst ossa võtta?

Vöi-olla ma viil kunagi kiruta, a ei julgu inämb häid juttõ kiruta, et viimäte äkki võida...

Kost Sa nuu jutu võtat? Kuis Sul häid juttõ nii pallo om?

Mul om aastit iks kah joba. Mu haridus om küll olõmalda, a elu om minnu opanu. Ku tõsõ koolin kävve, olli

Jutuvõistlusõ kokkovõtõ

Timahavatsõlõ Uma Lehe jutuvõistlusõlõ saadõti kokko 81 hädä võrokeelist juttu. Jutukirotajit ol' seokõrd 45. Et lisas Uma Lehe hindamiskogolõ lugõ katõ katõgooria juttõ ka Eesti Rahvaluulõ Arhiivi (ERA) rahvas, om perämädsen katõgoorian mitu vöitjat.

Aituma kirotajilõ, hindamiskogolõ ja lugõjilõ Eesti Rahvaluulõ Arhiivist.

PÄÄPREEMIA

- **Prisko Mart**, jutt «Muhk kõtnäärme pääl». Jutuvõistlusõ 1. kotus, ERA hää jutustamisõ preemiä.
- **Aidma Hele**, jutt «Tulõt viil mu unõnägudõhe» Jutuvõistlusõ 2. kotus, ERA hää mälehtüsjutu eräpreemiä.
- **Kõo Leo** (varõnimi), jutt «Mada-lahe matõtõ kikas». Jutuvõistlusõ 3. kotus, katõgooria «Periselt elon juhtunu lugu» vöidulugu.
- **Meinhard** (varõnimi), jutt «Meinhard märgotas truuba pääl». Katõgooria «Lugu, midä periselt es juhtu» vöidulugu.
- **Paborti Daisy**, jutt «Kupupandminõ ja must raamat». Katõgooria «Kaika Laine man» vöidulugu (ERA hindajidõ kogo).



Timahavadsõ jutuvõistlusõ vöitja Prisko Mart vöiduavvokiräga.

ma mõtsaveli. Varssi hinnäst mõtsan. Lõpus sai iks kuigi säitsmendä klassi tunnustusõ kätte, a tuu ol' kah võlsitu. Kahjus tuud direktorit, kes tuu tunnustusõ mullõ vällä

kiruf, inämb ei olõ. Ma käve tuukõrd timä man, automaat kangli all. Tä ütelf, et ma olõ eestimiilne miis ja tä kirutas mullõ tunnustusõ vällä.

Tuuperäst, et ma mõtsan

olli, olli mu iin kõiki kuulõ ussõ kinni. Ei tiäki, kost ma tuu talendi olõ võtnu, et juttõ kiruta. Kõik om elust võetu. Ku iks nii pallo om eletü, om ka, millest kiruta.

- **Oleski Villem**, jutt «Talo vaim». Hirmujutu eräpreemiä.
- **Reiliku Kalev**, jutt «Trehvamine seenemõtsan». Eläjäjutu eräpreemiä.
- **Pärnaste Leida**, jutt «Paturregistre». Hää mälehtüsjutu eräpreemiä.
- **Riitsaarõ Lainõ**, jutt «Kaika Lainõ man». Süamehalu-jutu eräpreemiä.
- **Kiviti Kadri**, jutt «Üts rööghähtüs». Kipõ reagiirmise jutu eräpreemiä.
- **Veeberi Hilda**, jutt «Tõvõ käen». Leetrijuutu eräpreemiä.
- **Raudkatsi Ene**, jutt «Kuis ma rahvakontrolli mängse». Õiglusõ eräpreemiä.
- **Hanimägi Heidi- Hele**, jutt «Mu edimäne kuritüü». Vaivama jäänü luv eräpreemiä.
- **Linde Astrid**, jutt «Kalosk». Vildikandmisõluu eräpreemiä.
- **Puderzelli Linda**, jutt «Tont tarõh». Hirmujutu eräpreemiä.
- **Koido Riina**, jutt «Rahvatohtri Salma». Tenoluu eräpreemiä.
- **Õkva Margit**, jutt «Gustavi man». Ausasjäämise eräpreemiä.
- **Plumanni Kaja-Riina**, jutt «Kuis ma sai 57aastakutsõlt vanuris». Musta huumori eräpreemiä.
- **Läti Vaike**, jutt «Õtak ahvipärdikuna». Maskiballi eräpreemiä.

- **Niklusõ Mare**, jutt «Hobõsõ lämmistamine». Eläjidega ümbrekäümise luv eräpreemiä.
- **Leinusõ Arvo**, jutt «Sannalugu». Eri põlvkundõ läbikäümise luv eräpreemiä.
- **Alopi Ene**, jutt «Kaika Lainest». Hää mälehtüseluu eräpreemiä.
- **Saarõ Hedy**, jutt «Üte kuu algus». Pinsipäävajuutu eräpreemiä.
- **Randvere Eve**, jutt «Keressekivi». Sanna-armastusõ eräpreemiä.
- **Linderi Kaja**, jutt «Tahmatsõ latsõ». Ummapääd kodo jäetüisi latsi jutu eräpreemiä.
- **Panga Milvi**, jutt «Tohtri man». Rõivamoodu jutu eräpreemiä.
- **Saarõ Heljo**, jutt «Kaika Laine man». Mälehtüse eräpreemiä.
- **Rätsepä Kailli**, jutt «Ei saa hanni usku». Oppusõluu eräpreemiä.
- **Säinasti Enno**, jutt «Elotüü igäväne avvukiri». Meelenpidämise-luu eräpreemiä.
- **Mõtsa Miili** (varõnimi), jutt «Kikas – elämise alustala». Elotarkusõ eräpreemiä.

TENNÄMI KOOLILATSI

- **Vegneri Taavi** – absurdipreemiä.
- **Plaado Maritte Arianne** – eläjä-jutu preemiä.
- **Visseli Kevin** – nalapreemiä.
- **Ilvesse Ragnar** – koolitijutu preemiä.

Hindajidõ kokkovõtõ timahavadsõst võistlusõst

Kahro Marek:

Seokõrd tulf jutuvõistlusõ pääteema selgele vällä: «Tervüs, kõgõ kallimb vara». Suurõmb jagu juttõ ol'gi tuust, kuis egäsugudsõ hädä ja tõvõ inemiisi piten käävä. Aig om sääne, et piät õkva tahtmalda naidõ asju pääle mõtlõma. Õnnõs saava tõvõjutu iks inämbjaolt hää lõpu. Lustilidsi nuutõ ol' kah seen. Näütüses tulõtõdi miilde uma latsõpõlvõ viguriid ja tüü man ette tulnuid nallakiid juhtumiisi. Olõ aoluuhuvinõ ja tuuperäst kitä noid, kiä jagasõ ummi mälehtüisi kavvõst aost. Ma es tiäki, et vanastõ kanti talvõl mitund sorti vilte, Vinne sõaväel ol' Võru külle all uma tandsuplats ja raudtii pääl käve kinovakun.

Laanõ Triinu:

Elo esi om õks kõgõ põnovamp, ku raamadu, kino ja tiatri sutva olla. Jutuvõistlusõ juttõ man ol' mitu hädä asja: mõnt ol' nallakas lukõ, tõnõ ol' ullimuudu ilosan võro keelen kirotõt, kolmas võt kokko mõnõ suurõ elotarkusõ, neläs andsõ aimu, kuimuudu eleti sukugi mitte nii kavva aigu tagasi. Ku noilõ väärtüisile tulf mano viil üts esierälidselt hää asi – puant –, sõs tuu kirätükk ol'gi tõisist parõmb. Vast om taa koroona-aig pandnu inemise haiguisist ja ravitsõmisõst eräle pallo märkma ja sõs ka häste kirotama? Ei tiä, a egäl juhul saiva nuu jutu mu käest sakõst inämb punktõ. Imeliidsi lukõ Kaika Lainõst saa-i kunagi vi-

lånd! Pallo rõõmu paksõ ka tuu, et inämbüs juttõ olli hään võro keelen ja väega pallõdõ puhul ol' õkva selgehe arvu saia, kas kirotaja om Rāpinā, Põlva, Karula vai Urvastõ kandist peri. Võro kiil om umbõlõ rikas, nigu ka nuu, kiä taan keelen kõnõlõsõ ja kirotasõ. Pikkä ikä näile! Ja puändile kah!

Säinasti Ene:

Seo aasta olli kõik jutu hää. Mõnt ol' hää ja laabsa lukõ, mõni lätõs väega keerolidsõs.

Parõmp om iks lukõ säänest juttu, ku saat õkva edimädsõ kõrraga arvo, midä om tahet kirotä. Nigu iks, jäi mullõ silmä nuu jutu, koh ol' üts teema. Ku kõik asä, mis miilde tulli, taheti

üte jutu sisse panda, sõs inämp lugu nii häste vällä es tulõ. Kõgõ rohkõmp miildü mullõ jutu Kaika Lainõst. Noist jäi õkva lämmi tunnõ süämehe.

Reimanni Hildegard:

Kõgõ inämb ol' seokõrd noid juttõ, miä olli periselt elon sündünü, a hulga ol' ka rahvaravitsõjist kirotõduid juttõ. Pallo tetti juttu aastaga alostusõst levimä naanust koroonavirussõst. Lukõ sai ka mälehtüisi vanõmbast aost, esierälidsist tutvist inemiisist ja nalakist juhtumiisist. Mu jaos paistuva ülesehitüse ja sisu poolõst kõgõ põnovamba jutu nuu, miä kõnõliva Kaika Lainest ja tõisist ravitsõjist.

Midä tuu miis opaś?

VALPRI VALDO

Ma olli minevaastagadsõ jutuvõistlusõ žüriin, kon hinnati ka oppajajuttõ. No tulõ vahtsõnõ võigõlus pääle, ma kõnõlõ inne är ütest umast oppajast.

Keskkooli aigu, ku pidit ütlemä, kes lemmikoppaja omma – iks imäkeele ja inglüse keele oppaja. Vaim ja kultuur vai vastapiten. Kunagi ildampa naksi mõtlõma, et kihälidse oppaja oll' tegeligult nigu kuigi õigõmb. Es sunni määndsidski kultuurõ opma, a andsõ palli vai aie ümbre kooli juuskma. Õga ma üttegi palli mänge es mõista, a nuur inemine taht rabõlõmist. Ja sis ku ma jäi joba mõttin rahulõ, et kihäline oll' vot tuu õigõ, tull' kõrraga miilde matõmaatikaoppaja Veschioja.

Vinne aigu oll' oppajidõ *suunamine*, kolmõs aastagas kohegi. 4. kooni 6. klassini oll'gi meil Võron rehkendüse oppajas Veschioja Andrus. Tuudaigu olli säändse imeasa nigu *trimestri* vällä mõtõldu (noid juurutõdas eliitkoolõn vahtsõst). Mul oll' sis kah ütel trimestril matõmaatikahindit kõigist sortõst, ütest viieni. Tuu tollõs.

Ütskõrd, klassi iin (vai kongi latsivanõmbidõ kuunolõkil?), ütelf Veschioja, et läämi matkalõ. Ja lätsimi ja jäimiki käümä. Oll' säändsit



SOKA INDREKU PILT

Võro koolilatsõ 1980. aastidõ keskpaiigan üten matõmaatikaoppaja Veschioja Andrusõga matkal.

ütepäävatsiid käümiisi, a mu meelest esiki rohkõmb minti vällä, ku mõtsa all sai üüd olla. Jumala harilik asi oll' – keväjä ja sügüse mi kävemi –, et hummogu tull' lumõ alt kirvõst otsi. Viil olli vanast säändse asa nigu *turiaadi*: sada inemist alostiva kõrraga ütest paigast, anti lõpptsiht kätte ja esi kaet, kuimuudu peräle saat. Mi

grupp oll' sis umbõs säidse tattõnõna ja Veschioja suurõ telgi pluss ahoga. Ütesõnaga umbõs viiskümmend vai inämb killo sälän ja viil vastutus latsi iist. Kas kujutati täambädsel pääväl ette! A mu mäletämist müüdä vähembält üte keväjä kävemi ka ilma määndsegi turiaadilda Rosmalt Võrolõ. Tuukõrd kah saimi hummogust lummõ.

Ma ei tiia, kost säändsiiid ulfõ võetas ja kas näid inämb kostki võetas. Arvada säädüs inämb ei lupaki säänest asja, egä latsõ kotsilõ piät üts suur inemine ja kats kaitsõliitlast üten olõma.

Veschioja lätš minemä, pagõsi kuŕa Reimani iist är Villändile. Edesi ei tiia. Mul lätš viil mitu aastakka, inne ku Linnu Urve

mullõ matõmaatika selges tekķ. Tuust ei olõ nüüd joht midägi alalõ jäänu, a matkal käü ma iks viil. Vast toda tuu miis opaśki.

Suunamine, trimester, turiaad – nii pallo võõriid sõnno. President piät vahtsõ hõllandusõ vällä kuulutama.

Pühis peat rõõmu üles lõudmä ja tuud hoitma

Joulu omma tulõkil, aga mitte ei taha enämb üldä, et tõistmuudu mu muidu, selle et tuu Mulgimaa mehe Visnapuu Henriku salmirida om viimätsel aol jo iiba ärä tarvitõt, ennegi räbäli järgi.

Murõt muiduki om, ja ku õkva ei paistu, sis olõmi mi virga taad henele lainus ka võtma. Medägi tetä ei olõ, pallu pümmes ja külmä aigu om meid sääntses tennü. Ku ei saa vääga kerge rõivaga ümbre joosta, puu otsast süük suuhvõ ei sata ja ütest tüküst om vaia huult kanda, et tarõ lämmi püüsüs, sis harinõt alasi ette murõtama. No ja taa tõbi muiduki viil kah...

Tuud mi siski tiia, et ku tõsõlõ uma hingehädä ärä kõnõlat ja tõnõ murõta avitas ja naabrinaasõ manu uudist ümbre kõnõlama ei joosõ, sis saa keremb külh. Ja keremb saa hennelgi, ku tõist murõtajat hää sõna vaid teoga avita saat.

Mullõ miildu vääga, medä üts peretohtri edimäse advendiküündle palamapandmisõl pühapääväl Tartu rae-koja platsin kõnõl. Tä soovif kõigil hääd miilt hoita, ku vähägi saa, kodu ärä kaunistata ja pruuvi ennegi tuu pääle mõtõlda, mea häste om. Ja ku ommagi seokõrd pühä sääntse tasatsõmba, et ummi inemiisi-ga uman kotun, sis olkõ pääle-

gi. Om ammu teedä, et kiä iiba murõtas, tuu lõudva haigusõ kah parembadõ üles. Aga nui-kiä ütsindä kotun vai hoo-bis umast kotust ärä, soovif tä kõlista vai ka postiga tavaliisi kirju saata. Timä tekev jo ammu ummi vannu sugulaisi ja tutvõidõga nii.

Õks vääga pallu om meil inemiisi, kiä ütsindä eläse vai hooldõkodun omma. Tuu, et sääntsen paigan, konh külh tõsõ inemise ümbreringi, või mõnõl tõnõkõrd olla hullõmb ellä ku uman hõelan ja külmä-võitu tarõn, om muiduki uma-ette jutt, aga ku no om sääne aig, et küllä minegiga võit tõsõlõ tõvõ viia, ku ka esi terve

olõt, sis peat pää tüüle pandma ja märgutama, meda tetä saat. Kõik ei olõ ka põra telehvoni-inemise. Tuu tähendäs, et apa-raat või olla, aga inemine kas ei taha niimuudu kõnõlda, kuuld halvastõ vai ei kuulõ sukugi. Amõtnigul om muiduki hää raadion nõu anda, et hooldõ-kodu rahvast võiva hooldaja telefoniga ümbre kävvü avita, aga mitu hädalist meil sääntsein paigun om üte tüütäjä passi... Aga sääne hää asi nigu postkast om viil olõman. Ja pakikõsõ saat pühis jo aigsõmbadõ saata kodu vai hooldõ-kodu, vai inemisele kodu trepi pääle viia ja sis telefoniga teedä anda, et tõnõ kaema minnä tiid.

Ma vaheda üte hää sugulasõga jo ammust aast paprõkirju, netti tä ei tarvida. Alasi om mõlõmbõil hää kirja saia, nisa-ma hää om umist asjust tõsõlõ kiruta. Tä pallõl ildaaigu, et ma os saatunu taalõ mõnõ joulusalmi, medä jouluvanalõ lugõda. Et vast õks saava latsõ kokku tulla vai tulõ naist mõ-nigi timä manu jõulõdagus. Nooril omma alasi salmi telehvoniin, aga taal ei tulõ medägi pähä, ku vaia paki iist lukõ. Sai õkva hää miil ja hingel keremb, et tõnõ ka pühi pääle mõtlõs ja ei hädäldä sis, ku viil hätä ei olõ.

NÕLVAKU KAIE

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Kuimet

Seo nimi panti õnnõ üten talun ja parla om taal Eestin 51 kandjat. Nime saaja ellivä Karula ja Valga kihlkunna piiri pääl Radsil talun, miä käve Kaagjärve mõisa ala ja kon no om lähkün Ratsimäe jaam. Sääl kandin olli priinimmi pandmisõ aigu elänikes lätläse. Ega talunimi Radsil kah muud ei tähendä ku nakrit, lätõ sõna nakri kottalõ om *radziņš*.

Priinime *Kuimet* saiva Radsil talu koolnu peremehe lask ja kats kasupoiga (kats velle) ummi peridega. Arvada või, et nimi anti õkva näile. Velle olli Piitre (*Peter*) ja Mattis. Näide esä oll' olnu Jakap (*Jacob*) ja vanaesä Joosep (*Josef*), sama Radsil (*Radsche*) talu peremiis 1795. aastagal.

Ku lukõ naid miihinimmi vai ka naisinimmi säälsaman hinge-revisjonõn – *Kattri, Lotta, Marret, Marri, Ewa, Truta* –, sõs ei meenuta nuu sukugi täambädsi lätõ inemisenimmi. Tuuaolidsõn kirotamisõn oll' tävveste harilik, et miis- ja naissuu tunnussõ, miä kõnõldun keelen olõman olli, jäieti kirotõdun keelen är. Ka hinge-revisjonni pantuist priinimmist, miä omma selgelt lätikeelidse, om osal suutunnus-s olõman: *Abolins, Razins, Ziruls*, osal mitte: *Diber, Kaulin, Malnik, Plauk, Putnik*.

Periselt lätõ keelen oll' mi huivilunõ nimi muiduki *Kuimets*, nii nigu taad ka nüüd Toogipalu lätõ surnuaia mõnõ tahvli pääl nätä või. Midä nimi tähend, olõ-i teedä. Võissi vällä pakku, et Piitre ja Mattissõ edevanõmba

olli lätistünü ja näide lisanimi näütäs arvada periolõkit Koe-mõtsast, Vana-Antsla mõisa mõtsaküläst Karula kihlkunnan. Ka alguperäde Koemõtsa nimme om nii kirotõt, nt 1688 *Kuimetz Markus*.

Nimme *Kuimet* om ka eestistämisel muudõt. Vahtsõ-Antsla valla elänik Jaan Aleksander Kuimet, kinka rahvusõs om Karula personaalraamatun märgit lätläne, võtf 1937. aastagal praa-vitõdus nimes *Kuimets*.

Ku saksa kirotaja teivä 200 aastat tagasi nimekuju Kuimet, olõ es tuust hätä midägi. Hoobis ullimbalt lätš anekdoodin eesti nimmiiga Päts ja Kibuvits, minka lõpust lätläse eestläisi käsu pääle s-i är jäti...

SAARÕ EVAR



SELGE JUTT LIHAPURGI PÄÄL. Siidrimõisa Lihaküük and uma lihapurgi pääl kinäste võro keelen teedä, midä purgist lõudä võit ja midä tuu süüjä jaos tähendäs.

Pulga Jaani mõtõlus

Põlvkundõ konflikt ja muidutülü

Tuu om üts igivana asi, aga aig-aolt lätõ nii ägedäs, et ähvärdäs kõik elävä är häõtä.

Kui naada tülü tagamaid uurma, sis jõvvat õks vällä või-leevä manu. Seo om mu võileib ja ma esi ummi väiksiide käe-keisiga määrsõ võiu leevä pääl lakja. Ärgõ tulgõ kiäki otsast haukama!

Võileevä asõmõlõ om vällä mõtõld raha, et egäüts asjast arru saanu. Tuu om aga egäütel teedä, et raha võrdus võimuga. Põlvkundõ vahel asi harilikult eriti teräväs ei lähä. Mõlõmba poolõ saava harilikult aru, et tõnõ puul om läbi elä-nü suutummas muud kui nimä. Aolugu tükis ringe tegemä ja tuuperäst ei või kiäki kimmäs olla, kummal inämb õigust om. Aig näütäs ja tülü ei lahenda midägi.

Mu imä kuuli 15 aastat tagasi. Pääle timä surma olli ma hädän, kohes panda mitukümmend killo siipi ja 4–5 kilekoti-täüt arstirohtõ. Suurõmbal jaol es olõ karpigi valla tettü. Mit-mõst tuhandõst ette massõt elektrikilovatist ma tuukõrd viil es tiia. Ei massa küssüki, kelle raha iist tuu oll' hangitu.

Mõtlõmi. Imä oll' üle elä-nü N. Liidu lagunõmise aigsõ talongimajandusõ, tä vahel viinatalongi seebi vasta. Et küll pikäpäälä är kulus. Es kulu, peräkõrd vist sieie roti tuu seebi är. Ildaaigu ma avasti: mõsupulbrit kulus pallu, nüüd olõs tuu siip asja ette lännu. Aga ei, ma es mõista tedä rotte iist kaitsa.

Es nakka ma immä umma usku püürdmä ega ka timä minnu. Imäl oll' ega sigadusõ kotsilõ üts vabandus: ma tahtsõ ainult hääd. Aga pallast tahtmisest ei olõ küldän.

Põrõlt käü Eestin konservatiive ja liberaale vahel kõva andmine. Mõlõmba sõimasõ tõist puult, nigu mõistva, aga kiä tsipagi mõtlõs, tuu saa aru, et asi om ainult võileevän. Üts om 17 aastat leevä pääl võidu määrnõ, aga nüüd tulõ tõnõ ja haukas otsast. Kuis tä julgus!

Muial maailman ei olõ kah tõisildõ. Vinnemaaga es saa asju aia, sääl oll' Stalin. Tuu kuuli är, tull' Brežnev. Vana ja rummal, es saa asju aia. Nüüd om Putin – nuur ja kavval. Ei anna är kõnõlda. Varsti Putinit inämb ei olõ, aga asju aia õks ei saa, kuna vastan om Venemaa. Punatsiid kah Venemaal eriti inämb ei olõ, aga umma võileibä (Siberit) nimä õks käest ei anna. Kui just hiinlasi kavalus ja rahvamass asja tõisildõ ei käänä.

Nii jah, et edimält noriti tülü C-duurist (*communa*). Põrõlt käü (Eestin) asi G-duurin (gei) kui C-duuri kõgõ ligembän vahetusduurin. Sõna omma kõik aig üte ja sama: hamba kavvõmbalõ mu võileeväst!

Tulõ ainult luuta, et duurist ei jõuta molli, sis om lõõmä vallalõ ja lein majan.

PULGA JAAN

2020. aastaga Uma Lehe jutuvõistlusõ võidujutt

Muhk kõtunäärme pääl

PRISKO MART

Sükäv Vinne aig. Stalini kuldsõt päivä taivan inämb es paistu, aga vabadusõ tuulõköist kah viil koskilt puult es puhu. Mu tüükotus oll pääkalakasvataja Kuldrõ koloosin.

Ilusal hainakuu pääväl istõ ma kalatiigi perve pääl, mu hoolõalutsõ leivä tiigin lupsu, aga mul oll murõ. Joba kolm päivä valuf määneki asi kõtun. Lätsi Antsladõ jaoskunnatohtri manu.

Tuukõrd oll Antslan viil rönken. Rönkenitadi kai mu kõtu läbi ja ütelf: «Tan ei olõ kõik kõrran, su kõtunäärme pääl om hanimuna-suurunõ muhk.»

Joonisf paprõ pääle mu kõtunäärme ja tuu muhu sinnä keskele. Kiruf seletise ja mõõdu manu.

Jaoskunnatohtri kai tuud maalingut ja löüdse kah, et asi om halvastõ. «Tartun om vahtsõnõ asi – ultraheli-aparaat. Panõ su sinnä järe-kõrda. Nä uurva perrä, mis sääl kõtunäärme pääl om, ja tiidvä, mis edesi saa,» oll jaoskunnatohtri otsus.

Järe-kõrda sai ma ütsä kuu peräst, järgmäde aasta lehekuu keskpaiku. Önnõs mu hää sõbõr, jahimiis Kaika küläst, kellele ma umma hätä kaipsi, ütelf: «Mi külän om kuulsa imeravitsõja Kaika Lainõ. Ma vöi su timä manu sokutõdõ.»

Mõnõ pääva peräst ma joba saisõgi Kaika Lainõ tarõn järe-kõrran. Inne minnu oll imä pojakõsõgõ. Pojal käe värisivõ ja ärjuudu nägu ripõndf kaala otsan. Imä pallõf Lainõt, et tä pāstnõ poja hul-lu tõvõ käest, andsõ Lainõlõ pudõli valgõt viina. Lainõ lugõsi pudõlilõ ja pojakõsõlõ sõna pääle, andsõ pudõli poja kätte ja ütelf: «Mine sinnä mõtsa, kaiva ummi kässigõ mulk ja mata putõl maha.»

Mu sällä takan saisi kats vanõmbõt miist. Kuulsõ, ku üts tsoisf tõsõlõ: «Mine kae



REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

perrä, kohe tä putli matt, hääd kraami saa-i raisku laskõ.»

Ma sai Lainõ manu. Andsõ paprõ pääl kõtunäärme-maalingu Lainõ kätte. Tä lugõsi seletuskirä läbi ja ütelf: «Pahaloomutsidõ kasvajatõ üle mu võim ei käü, tan tulõ väitsegõ man käüvü, aga valu vöi ma sul är võtta.»

Vei mu umma kabinetti, segäsi rohtõst salvi, lugõsi sõna salvilõ pääle ja opaf: «Määri salvigõ haigõ kotus kokku kesküüsä täuskuu aigu, lasõ kuul säitse minutit pääle paista. Tii nii kolm päivä. Salvi perrä jättä ja kellelegi tõsõlõ anda ei tohe.»

Kolmõ pääva peräst oll valu kaonu, a mis tuu muhk tege, pidi ma tiidä saama nüüd joba katsa kuu peräst.

Pääle jaanipäivä tullf kala-

kasvatustõ kalalõ üts Tartu miis. Istsõmi kalatiigi perve pääl. Kala võtsõvõ õngõ ja kõik oll häste. Kalamiis küsse, kuis mul muidu käbära käävä ja kuis pere eläs.

«Sitastõ, ostsõ altleti kasti konjakit peiede jaos.»

«Kas mõni umanõ om är lānnü?» küsse kalamiis.

«Kahjus olõ ma esi tuu ärminejä.»

«No nüüd ma küll millestki arru ei saa,» ollf kalamiis nõutu.

Sis ma ladusi ütspulki kõik uma hädä tälle ette.

«Lähät ja tuut uma paprõ mullõf kaia. Ma olõ doktor Kokk, Tartu kliinikumi kirurgiaosakunna ülemb, ja tuu ultraheli-aparaat om mi uma.»

Paprõ läbi uuritu, ütelf doktor Kokk: «Hummõn hummu-ku kell katõsõ olõt mu kabineti

ussõ takan nigu viis kopkast.»

Täpselt kell katõsõ saiso ma doktor Koka kabineti ussõ takan. Kokk tullf vällä, võtsõ mu käe kõrvalõ ja vei kõrvalkabinetti. Sääl istõvõ kolm blondiini daami lavva takan ja jõiva hummukohvi, kõigil näo naarul ja silmä helkämän. Andsõ paprõ vanõmbõ daami kätte. Tuu lugõsi seletuskirä läbi ja lāts näost väega tõsitsõs.

Palla ülākeregõ panti minnu ekranigõ aparaadi kõrvalõ koiku pääle sirulõ. Kõtt määriti kaalast munnõni möksigõ kokku. Vanõmb daam nakaš rulligõ müüdä kõttu sõitma. Kõik kõtunuka rulliti kats kõrda läbi.

Lõpus pühiti kõtt möksist kuivas ja panti lavva taadõ istma, kohvikruus ette.

«No nii,» naas vanõmb daam seletõmõ. «Mi uursõmi su kõtu kats kõrd läbi ja tuud hanimuna-suurust muhku mi koskilt es lövvä. Su kõtunäärme om sille nigu lutsukivi ja mass om karsklasõ uma.»

Mul käve karvanõ tulino jutt läbi kere ja ma olõs daamõ kõvastõ kallistõnu.

«Aa-aa mi kandin Kaika külän om imeravitsõja Kaika Lainõ. Tä võtsõ mul valu är ja ütelf, et pahaloomutsidõ kasvajatõ üle tä võim ei käü. Äkki tä kaof muhu kõtunäärme päält ka är?» kokuti ma rõõmust.

«Vaival, naa vana rönkeni-aparaadi omma innegi mäkrä mängnü,» ütelf vanõmb daam. «Aga Kaika Lainõt mi tiiami. Lainõ om väegõ tark, ausa ja õkvaütlejä. Vahepääl krutskinõ kah. Ütskõrd ollf Lainõ manu tulnu naistõrahvas ja kaivanu, et sälä pääl om kotus, mis väega süüdäs. Lainõ ütelnü, et mine kodu, võta vana luvvavars ja kõhvitsõ tuda kotust.»

Täambäde pääväni arva ma, et ku periselt mul kõtunäärme pääl tuu muhk ollf, sis Lainõ ollf tuu, kes muhu är kaof.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.



Tossu Tilda pajatus

Kimmäs sõna toes

Vanaesä tõi vanaimä, kiä ollf Tartomaal pojalatsi man, umma Võromaa kodo. Latsõlatsõ, viieaastanõ Oskar ja kolmõ-poolõnõ Otto sõidi kah ütlen. Ku vanaesä poissõ tagasi nakaš viimä, kisk joba hāmārās. Tii pääl pidi vanaesä autot äkilid-selt pidurdama. «Kuradi repān!» ütelf tä esi hiitunü helüga. Latsi-aian kõnõf Otto tõisilõ kah, kuis nä velega Võromaal käve. «Ja tii pääl ollf viil üts kuradi repān kah,» sellef poiskõnõ. Egä tä sõna tähendüst es tiia. Näide ko-

ton ega vanaesä-vanaimä puul säänest sõnna es pruugita. Latsõ-lõ lihtsäle üts vahtsõnõ sõna.

Vanaimä kõnõf üte luu umast latsõpõlvõst. Pinginaabri veli ollf tiidä-tunnõt hüvvi kombidõ poolõst. Ütskõrd mänguhuun põruf tä suust nii kõva «kuradi», et tõõsõ latsõ es taha ummi kõrvu usku. A poiss rahusi maaha ja mäng lāts edesi, nigu ei olõs midägi juhtunu. Jah, halvõ sõnno ei massa ülearvi pruuki, a mõnikõrd vöi üts kimmäs «kurat» sullõ toes olla kühl!

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Saimi rahulidsõ jõulupühä tagasi

Ma kuuli raadiost, et seo aasta keeletäs jõulu är. Tuud es ütelf pääministri, a inemise esi nuri-siva. Ma saa-i joht arvu, mille inemise nii arvasõ. Kuimuudu saa kiäki mu hengeh midägi är keeldä. Vet inemise esi omma hindäle võtnu päähä mõttõ, et kiäki koskilt piät näile tegemä jõulu ja jaani. Ei piä. Ku mul viil niipallogi om jõudu, et saa kündle palama panda ja kasvai mõttõh kõigilõ häid pühhi suuvi, omma jõulu tävveste olõ-mah.

Valitsusõl om niigi tegemist, näil viil aigu mu jõulõ pääle mõtõlda. Valitsus om kokko-

hoitmisõ tii ette võtnu. Ministriid vahetõdas vällä ja ammõ-tihe saava õnnõ nuu ministri, kellel om priinimeh veidemb tähti. Näütüses viimäte Aab ja Ott. Ja valitsusõh om joba tõi-sigi kolmõ tähega ministriid. Tuuga hoiõtas kokko riigi rah-ha: trükümusta kulus veidemb ja suud piät ka veidemb kulu-tama.

Nii et jõulu tulõ meil iks hindäle esi tetä. Jõulu omma ammuksõst aost olnu vagadsõ pühä, ku suurt pito ja pillõr-kaari ei peetä. Koroonatõbi om meile vanaaigsõ jõulu tagasi toonu. Ku viil taivataat maa ka valgõmbas tege, omma meil pühä nigu innevanastõgi.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: HIIDÜSKINE.

Avvohinna saa KARSNA GRETTEL (9) Rāpinālt.

Ku loet õnnõ egä ria edimäst tähte, saat kokko üte soovi! Määntse?

HÄÄD JÖULULUMMÕ TUISKAS VÄLLÄN, ÄR KOTOST PÄKÄTS LÄTT. TÄL KOTT OM SÄLLÄN. ISTUS TAIVAN TSÕÕRIK KULLANÕ KUU, DIIVANIL KASS, TARÕN JÖULUPUU.

PÄKÄTS SUSSI LÖÜD, KOHE KOMMI TUVVA', ÜÜ LÄBI SAA LATSILÕ LUSTI LUVVA'. HELGET TÄÜS SAAVA' LATSI SILMÄ'. HELDE OM PÄKÄTS, TÄL KINGI' EI LÖPÕ'. INGLI TEGE VIIL HUMMUGUS HÄRMÄHÖPÕT.



PILDI TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (6).

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht, tel 617 7717.

Kae ka loosikampaaniat: kl.ee.